
УДК 378.147

Артем Іванович Радванський,
*кандидат педагогічних наук, начальник мовного відділу
Національної академії НГУ, м. Харків*

Євген Сергійович Яковенко,
*кандидат педагогічних наук старший викладач кафедри тактики
Національної академії НГУ, м. Харків*

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ В УМОВАХ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

У статті розглянуто історичні аспекти становлення Національної гвардії України та шляхи вдосконалення професійних умінь у майбутніх офіцерів, а також визначено необхідність покращення системи професійної підготовки офіцерів у різні часи.

Ключові слова: професійні уміння, професійна підготовка, терористичні організації, Національна гвардія України.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Як відомо після початку подій на сході нашої країни внутрішні війська МВС України було реорганізовано у Національну гвардію України (Закон України “Про Національну гвардію України” від 13.03.2014 № 876-VII) [3]. Після цього Національна гвардія України стала правонаступницею внутрішніх військ. Відповідно до Закону України “Про Національну гвардію” вона є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ Украї-

© Радванський А. І., Яковенко Є. С.

ни і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій. Це у свою чергу докорінно змінює всю існуючу систему професійної підготовки майбутніх офіцерів у вищих військових навчальних закладах Національної гвардії України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Різні аспекти формування професійно-військових умінь командира підрозділу досліджувались багатьма науковцями (О. В. Барабанщиков, М. М. Ісаєнко, Д. В. Іщенко, О. Д. Сафін та ін.). Перспективні підходи до розв'язання проблеми формування особистості та організації діяльності офіцера-управлінця містяться в роботах М. І. Дяченка, Л. Є. Мерзляка, І. Г. Радванського, Ю. І. Сердюка.

Останнім часом з'явилась низка дисертаційних досліджень, у яких піднімаються проблеми вдосконалення процесу формування у курсантів військово-професійних умінь командира підрозділу (О. П. Багас, В. О. Балашов, М. М. Дідик, С. В. Капітанець, В. Г. Кирилов, В. С. Кушнір, І. В. Платонов, І. Г. Радванський, М. М. Тарнавський).

Метою статті є аналіз історичних аспектів формування професійних умінь майбутніх офіцерів в умовах вищих військових навчальних закладів

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз літературних джерел показує, що проблема підготовки командних кадрів, які володіють необхідним набором професійних умінь, існувала з моменту виникнення регулярної армії за Петра І. Недарма до цього часу відноситься поява першого військово-навчального закладу, створеного на початку XVIII століття, 14 січня 1701 року, за Указом Петра Великого була відкрита школа математичних і навігаційних наук. Тим самим

було покладено початок системі військово-професійної підготовки командних кадрів Російської армії. Петро I і сформулював перелік професійних знань, умінь і якостей, якими повинен володіти командир, щоб забезпечити собі добровільне підпорядкування з боку солдатів, а саме: 1) фундаментально знати основи солдатської справи; 2) володіти тими якостями, які потрібно виробляти у підлеглих; 3) любити свою справу; 4) мати високу бойову активність; 5) мати почуття відповідальності за виконання наказу; 6) постійно розширювати свої знання; 7) бути морально витриманим, не пити; 8) виявляти тільки розумну і корисну ініціативу [2, с. 150–154]. Найважливішим принципом навчання військових фахівців за часів Петра I був принцип: вчити того, що необхідно на війні, що включав у себе професійну підготовку, яка забезпечує формування необхідних професійних умінь, виховання бойових і моральних якостей. Підготовка військових фахівців носила переважно практичний характер [5, с. 12]. Формування професійних умінь, глибокої відданості і служіння справі захисту Вітчизни, високих моральних принципів, дисципліни, твердого характеру і волі, свідомого ставлення до ратної справи, на думку Петра I, повинно бути послідовним і цілеспрямованим. Процес формування професійних умінь зводився до викладання необхідного набору наук і нагляду за неухильним виконанням запропонованих правил.

Продовжувачем традицій і педагогічних поглядів Петра I з проблеми професійної підготовки офіцерського корпусу став видатний російський полководець О. Суворов. У суворовській школі застосовувався принцип індивідуального підходу в навчанні і вихованні. Молоді солдати, що прибували в полк, протягом півроку проходили підготовку окремо. Пройшовши її, рекрут ставав повноправним солдатом. Для навчання солдатів О. Суворов вимагав підбирати таких оберофіцерів, які б “без изнурения подробно обучать могли так, чтоб оное упражнение всем забавою служило” [5, с. 41]. Порядок навчання, установлений для солдатів, поширювався і на дворян, які вступали в армію не за рекрутської повинності. Велике значення надавалося формуванню спеціальних професійних умінь і навичок, “дабы после, будучи начальником, сам тому других без дальних справок обучать

мог” [6, с. 83]. Від підлеглих офіцерів О. Суворов вимагав постійно вивчати індивідуальні здібності та якості солдатів і командирів, ураховувати їх особливості, рівень знань, досвіду, “дабы всякого по его способностям употребить с успехом возможно было” [5, с. 33]. Офіцери регулярно проводили бойову підготовку, наполегливо формували у підлеглих уміння та навички, необхідні для ведення бойових дій, “солдат – це людина, в якій потрібно сформувані високі моральні якості і навчити професійної майстерності” [1, с. 191]. О. Суворов підтримував у навчанні та вихованні принцип систематичної і послідовної підготовки військового фахівця. Підлеглих О. Суворова, від офіцера до солдата, відрізняли такі вміння та якості, як висока професійна підготовленість, творчий підхід до виконання бойового завдання, бажання служити Батьківщині, активність у навчанні військової справи, моральність, почуття обов’язку, воля до перемоги, самостійність, дисциплінованість, витривалість, працездатність і віра в свої сили. Можна вже кваліфікувати ці вміння як командирські і особисті. Суворовську “науку перемагати” впроваджував у практику роботи військових навчальних закладів його учень, М. Кутузов. З 1794 року, протягом декількох років, він командував Сухопутним кадетських корпусом. У корпусі, який готував офіцерів для армії, у той час не викладалася навіть тактика. М. Кутузов змушений був рішуче змінити весь навчальний процес у корпусі [2]. Основну увагу він звернув на вивчення спеціальних військових дисциплін для поліпшення якості підготовки військових фахівців. Усіляко заохочувалася старанність майбутніх офіцерів. “Добра воля і успіхи панів унтер-офіцерів, капралів і панів кадетів виправдовує добру мою про них думку. ... Сподіваюся, що не знищать вони в неробстві дорогоцінного часу в класах, а набудуть знання, потрібні благородній людині у всякому стані” [4, с. 358]. Основними професійними вміннями, які формувалися у майбутніх офіцерів, були військово-професійна підготовленість, творче застосування знань і вмінь, самостійне прийняття рішення, працьовитість, свідоме виконання вимог військової дисципліни. Багато було зроблено для підготовки професійно грамотних, відданих Батьківщині командирів піхоти і кавалерійських

підрозділів, здатних творчо і вміло застосувати отримані знання та вміння. У майбутньому вони показали свій професіоналізм на полях битви Вітчизняної війни 1812 року. У кінці XVIII – початку XIX століть у діяльності офіцерів присутній тільки один вид – організаційно-управлінська діяльність, що визначає вимоги до професійних умінь майбутніх офіцерів. І тільки О. Суворов і його учні вносять у діяльність командира нову мету – навчально-виховну, проте вона ще не була властива всьому офіцерському корпусу. Військово-навчальні заклади проводили теоретичну підготовку випускників із загальноосвітніх, військово-спеціальних предметів, практичні заняття зі стройової підготовки, а практичні вміння та навички з виконання посадових обов'язків набудуться офіцерами у військах. Удосконалення озброєння, способів і методів ведення збройної боротьби зажадали змін у підготовці та формуванні професійних умінь у майбутніх офіцерів. У 30–40-ті роки XIX століття для всіх кадетських корпусів вводиться єдиний навчальний план і встановлюється загальний порядок організації. Така підготовка дозволяла сформувати такі професійні вміння майбутнього офіцера, як: професійна підготовленість, управління підлеглим підрозділом, творче вирішення навчально-бойових завдань, самостійність у прийнятті рішень, прагнення до самовдосконалення, дисциплінованість, витривалість [2].

Завданню формування професійних умінь майбутніх офіцерів слугувала докладна звітність викладачів і вихователів про своїх вихованців. В інтересах формування та закріплення професійних умінь у військово-навчальних закладах були створені виховні комітети, куди входили: командування корпусу, викладачі, молодші офіцери. На засіданнях комітетів розглядалися й оговорювалися атестаційні зошити учнів, їхня поведінка, хороші і погані вчинки. До поганої поведінки належали брехня, злочинство, непокоря начальству, грубе і погане поводження з товаришами, лінь, злостивість, мстивість. В узагальненому вигляді результати формування необхідних офіцеру умінь, навичок і якостей щомісяця доповідалися директору військово-навчального закладу. Як бачимо, професійні вміння, необхідні офіцеру, не носять глибинних змін з часом.

У роки Великої Вітчизняної війни навчання і виховання у військових навчальних закладах було цілком і повністю підпорядковане потребам фронту. Ці питання відпрацьовувалися, в основному, в ході практичної підготовки курсантів, в обстановці, наближеній до бойової, з використанням бойового досвіду. У курсантів виховувалися почуття патріотизму, ненависть до фашистських загарбників, сильна воля, цілеспрямованість. Професійна підготовка була мінімальною, скоротилося викладання теоретичного матеріалу, основна увага приділялася практичним заняттям. Основу методики навчання курсантів склали демонстрація з коротким поясненням і вправи (тренування).

Висновки. Отже, проблема формування професійних умінь майбутніх офіцерів у процесі навчання у вищому військовому навчальному закладі постійно перебувала в полі зору керівництва Збройних Сил і вищих військових навчальних закладів, викладачів і командирів підрозділів курсантів, учених і практиків та є актуальною і сьогодні.

Список використаної літератури

1. Александр Васильевич Суворов / [отв. ред. А. Г. Бескровный] – М. : Наука, 1980. – 300 с.
2. Бескровный Л. Г. Хрестоматия по русской военной истории / Л. Г. Бескровный. – М. : Воениздат, 1947. – 639 с.
3. Про Національну гвардію України : Закон України від 13.03.2014 № 876-VII.
4. Кутузов М. И. Документы / М. И. Кутузов // под ред. Л. Г. Бескровного в 2 т. – М. : Воениздат, 1950. – Т. 1. – 794 с.
5. О долге и чести воинской в российской армии : собрание материалов, документов и статей / под ред. В. Н. Лобова. – М. : Воениздат, 1991. – 368 с.
6. Ростунов И. И. Генералиссимус А. В. Суворов: Жизнь и полководческая деятельность / И. И. Ростунов. – М. : Воениздат, 1989. – 496 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник Черкашин О. Д.

Стаття надійшла до редакції 09.10.2015

Радванский А. И., Яковенко Е. С. Исторические аспекты формирования профессиональных умений будущих офицеров в условиях высших военных учебных заведений

В статье рассмотрены исторические аспекты становления Национальной гвардии Украины и пути усовершенствования профессиональных умений у будущих офицеров и также определена необходимость улучшения системы профессиональной подготовки офицеров в разное время.

Ключевые слова: профессиональные умения, профессиональная подготовка, террористические организации, Национальная гвардия Украины.

Radvanskyi A., Yakovenko E. Historical aspects of future officers professional skills formation in higher military educational institutions.

The article describes the historical aspects of the formation of the National Guard of Ukraine and ways to improve the professional skills of future officers. At the beginning of XVIII century the list of professional knowledge and skills, which should have a commander to secure voluntary subordination of the soldiers, was identified, and thus it was the beginning of the system of officers' training in the Russian army. The successor of traditions and educational views of Peter I, on the issues of training of the officer corps, was a Alexander Suvorov, who created the so-called "Suvorov school." In Suvorov school applied the principle of individual approach and education.

During the World War II training and education in military schools were entirely subordinated to the needs of the front. Cadets were brought a sense of patriotism and hatred to the occupants, strong will, purposefulness. Professional training was minimal, reduced teaching theory, focused on practical training.

The article determines that the problem of formation of future officers' professional skills in learning in higher military educational institution was constantly under review the leadership of the Armed Forces and military higher educational institutions, teachers and commanders of cadets' units, scholars and practitioners, and is relevant today.

Keywords: professional skills, professional training, the terrorist organizations, the National Guard of Ukraine.